

کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران: بایدها و نبایدها (مقایسه‌ای بین‌المللی)

نرگس نشاط | لیلا منجمی

چکیده

هدف: مطالعه تطبیقی کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران با کتابخانه‌های مشابه در جهان به قصد دستیابی به نقاط قوت و مشکلات و کاستی‌های احتمالی و ارائه راهکارهایی برای بهبود.

روش/ رویکرد پژوهش: روش تطبیقی- مقایسه‌ای برای درک و توصیف شباهت‌ها و تفاوت‌ها و استنتاج بر مبنای اصول معتبر بوده است. جامعه آماری ۱۳۳ کتابخانه کودک و نوجوان بوده که فقط ۳ کتابخانه در وضعیت مشابه بوده‌اند و مقایسه نیز بر روی آنها انجام شد.

یافته‌ها: از میان کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان در جهان فقط دو کتابخانه در کره جنوبی و مسکو در وضعیت مشابه با کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران قرار دارند. کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران از نظر ارائه خدمات، مدیریت، فضا، و نیروی انسانی، نسبت به کتابخانه‌های مشابه خود، در سطح پایین‌تری قرار دارد.

نتیجه‌گیری: کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران برای همسو شدن با وضعیت بهینه و نیز همگامی با رهنمودهای بین‌المللی نیازمند بازنگری و بهبود در ارائه خدمات، مدیریت، فضا، و نیروی انسانی است.

کلیدواژه‌ها

کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران، کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی، کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو، مطالعه تطبیقی

کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران: بایدها و نبایدها (مقایسه‌ای بین‌المللی)

نرگس نشاط^۱

لیلا منجمی^۲

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۶/۰۶

تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۰/۰۱

مقدمه

کودکان در سال‌های آغازین حیات خود تقریباً هیچ‌گونه شناختی از جهان پیرامون ندارند، توان و آمادگی آنها برای شناسایی تا حد زیادی تحت تأثیر شرایط محیطی است؛ و یکی از مهم‌ترین ابزارهایی که در این زمینه به‌طور قابل توجهی می‌تواند به آنان کمک کند کتاب است (عباسی‌هرمزی، ۱۳۸۲، ص ۶۷).

کتابخانه برای کودکان و نوجوانان به‌منزله پایگاه مهم آموزشی است که می‌تواند به کمک اندوخته‌های کتابداران، گستره دانش کودکان و نوجوانان را افزایش دهد (نشاط و حری، ۱۳۸۳). کتابخانه ذوق خواندن و شوق دانستن و روح جستجوگر و علاقه به کارهای پژوهشی را در نوجوانان برمی‌انگیزد. شاید به همین دلیل باشد که در رویکردهای جدید، کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان، فراتر از تعریف معمول، محلی برای گردآوری، سازماندهی، ارائه، و اشاعه منابع ویژه و ارائه خدمات اطلاعاتی برای تشویق کودکان به کتاب و کتاب‌خوانی، ایجاد سرگرمی برای کودکان، و آموزش آنها تلقی می‌شود (محمدرضایی بیدگلی، ۱۳۸۷). بنابراین، می‌توان اذعان داشت که کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان دقیقاً همان هدف‌ها و علل وجودی سایر کتابخانه‌ها را دارند؛ با این تفاوت که مورد استفاده کودکان و نوجوانان قرار می‌گیرند. این بدان معناست که توسعه کتابخانه‌های کودک و نوجوان و استفاده روزافزون کودکان از کتاب باید همگام با توسعه کتابخانه‌های بزرگسالان و استفاده آنان از همه منابع اطلاعاتی باشد.

۱. دانشیار سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول)

narges_neshat@yahoo.com

۲. کارشناس مسئول کتابخانه کودکان و نوجوانان، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
monajemi.laila@gmail.com

در کشور ما هر چند تأسیس و بنیاد کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان با کندی و کم‌میلی انجام می‌گیرد، اما به‌عنوان یک نیاز و ضرورت متناسب با شرایط زمانی نظر کارشناسان و علاقه‌مندان به تعلیم و تربیت در حوزه کتابداری را به‌خود جلب کرده است (نشاط و حری، ۱۳۸۳، ص ۲۴). با وجود این علاقه‌مندی، هنوز برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در ایران کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان از توجه کافی و پویایی لازم برخوردار نبوده‌اند، و علل آن را نبود جایگاه کتابخانه کودکان، نبود کتابدار متخصص، عدم یکنواختی در سازماندهی، کمبود فضا، و نبود تجهیزات و وسایل مورد نیاز دانسته‌اند (گلچین، ۱۳۸۲؛ توکلی، ۱۳۸۸).

در این زمینه، سازمان اسناد و کتابخانه ملی گام‌های ارزنده‌ای برداشت و با هدف ایجاد کتابخانه‌ای استاندارد و نمونه برای ارائه خدمات به گروه سنی ۷ تا ۱۴ سال، یعنی مقاطع ابتدایی و راهنمایی تحصیلی، در سال ۱۳۸۵ اقدام به تأسیس کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان کرد و وظیفه فراهم‌آوری منابع کتابی و غیرکتابی منتشرشده در داخل و خارج از ایران را برای کودکان و نوجوانان و پژوهشگران این حوزه برعهده گرفت.

از آنجا که فلسفه وجودی و هدف بنیادین ایجاد کتابخانه کودکان و نوجوانان در کتابخانه ملی، ارائه نمونه‌ای معیار برای ایجاد و توسعه فعالیت‌های کتابخانه کودک و نوجوان در کشور و همچنین وجود یک کتابخانه طراز برای سایر کتابخانه‌های مشابه، شرایط، فعالیت‌ها، و وضعیت خود را دائماً با آن مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند؛ لذا رعایت معیارهای معتبر در فعال‌سازی این کتابخانه در نهایت اهمیت و ضرورت قرار دارد و ارزیابی و مقایسه و سنجش تمام شرایط و مسائل مرتبط با امکانات و تجهیزات و فرایندهای کاری و جنبه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، مدیریت، نیروی انسانی، آموزش و غیره، باید همواره با آخرین استانداردها تطبیق داده شود و با مجموعه‌های مشابه در سایر نقاط دنیا مورد ارزیابی قرار گیرد تا جایگاه و شرایط آن نسبت به سایر کتابخانه‌های مطرح مشخص گردد و برای نقاط ضعف و کاستی‌ها و کمبودهای احتمالی آن تدبیری اندیشیده شود.

با توجه به این مهم، پژوهش حاضر به قصد دستیابی به افق‌های والا برای کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران در سطح جهانی و نیز شناسایی مشکلات و نارسایی‌های احتمالی، آن را با کتابخانه‌های دیگر کشورها مورد مقایسه قرار داد و در راستای این هدف، پاسخ به این پرسش مدنظر قرار گرفت که اولاً کتابخانه‌های ملی کودک و نوجوان در دنیا که در وضعیت مشابه با کتابخانه ملی ایران باشند کدامند و دوماً کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران از نظر منابع مناسب، فراهم‌آوری و گسترش مجموعه، سازماندهی، ارائه خدمات، ساختمان و تجهیزات، و نحوه اداره در قیاس با هم‌ترازان خود در چه وضعیتی قرار دارد.

روش‌شناسی

از آنجا که فهرستی جامع از کتابخانه‌های ملی کودک و نوجوان دنیا در دسترس قرار نداشت، لذا کلیه کتابخانه‌هایی که در دنیا مطابق با تعاریف این پژوهش بود در جامعه آماری قرار گرفت. به همین دلیل، ابتدا فهرستی از کتابخانه‌های ملی در دنیا تهیه گردید که شامل ۱۳۳ کتابخانه بود. سپس این کتابخانه‌ها از نظر داشتن کتابخانه مستقل کودک و نوجوان مورد بررسی قرار گرفت تا اندازه جامعه اصلی و گروه هدف مشخص گردد.

برای تحلیل داده‌ها از روش تطبیقی-مقایسه‌ای استفاده شد که در بسیاری از پژوهش‌های ارزیابانه که قصد مقایسه کتابخانه‌ها را داشته‌اند به کار گرفته شده است. ابزار اصلی پژوهش، سیاهه واری بود و تلاش شد با بهره‌گیری از منابع و متون موجود، رهنمودهای بین‌المللی ایفلا^۱ و سایر منابع معتبر این سیاهه تدوین گردد. برای کسب روایی، سیاهه واری برای ۱۰ نفر از متخصصان ادبیات کودک و اساتید کتابداری و اطلاع‌رسانی کودکان و نوجوانان ارسال و نظرات آنها اعمال گردید. همچنین، به‌طور آزمایشی و برای حفظ اعتبار ابزار پرسشنامه تدوین شده برای دو کتابخانه در دو کشور ارسال و با آنها مکاتبه گردید که اطمینان از فهم پرسش‌های مطرح شده حاصل شود. پس از اطمینان از روایی و اعتبار سیاهه تدوین شده به صورت پرسشنامه به زبان انگلیسی و بعضاً در صورت نیاز به زبان روسی ترجمه و برای جامعه آماری ارسال شد.

در مورد برخی فیلدهای بی‌پاسخ تلاش شد تا برای تکمیل داده‌ها از دایره‌المعارف‌ها و وبسایت کتابخانه‌ها استفاده شود، همچنین در صورت نیاز مکاتبه مجدد با مسئولان این کتابخانه‌ها انجام گرفت. سرانجام با ایجاد ارتباط بین اطلاعات خام جمع‌آوری شده با سیاهه‌ها و تفسیر آنها؛ براساس نتایج به دست آمده پیشنهادهایی برای بهبود شرایط کتابخانه ملی ایران ارائه گردید.

یافته‌ها

۱. نخستین گام: شناسایی کتابخانه‌های ملی کودک و نوجوان در دنیا

از آنجا که در راستای اهداف پژوهش هیچ‌گونه سیاهه منسجمی موجود نبود که نشان‌دهنده تعداد یا وضعیت کتابخانه‌های ملی کودک و نوجوان در دنیا باشد، لذا نخستین گام پژوهش به شناسایی این کتابخانه‌ها اختصاص یافت.

یافته‌ها نشان داد که از میان ۱۳۳ کتابخانه ملی فقط تعداد ۳ کتابخانه یعنی ۲/۲ درصد (کتابخانه ملی ایران و کتابخانه ملی کره جنوبی^۲ و کتابخانه ملی مسکو^۳) دارای بخش مستقل کتابخانه کودکان و نوجوانان هستند. همچنین، تعداد ۳ کتابخانه ملی به کتابخانه‌های

1. Guidelines for Children's Libraries Services
2. National Library of Korea
3. National Library of Russia

آموزشگاهی خدمات مشاوره‌ای انجام می‌دهند و تعداد ۲ کتابخانه ملی صرفاً دارای بخش پژوهش ادبیات کودکان هستند که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

کتابخانه ملی کانادا^۱ در طبقه چهارم کتابخانه علاوه بر تالار مطالعه و مجموعه‌های ویژه و مجموعه‌هایی نظیر مجموعه موسیقی، مجموعه ادبیات کانادا، و مجموعه کتاب‌های نایاب، صرفاً مجموعه ادبیات کودکان نیز نگهداری می‌شود. این مجموعه برای افراد زیر ۱۶ سال کتاب‌های مناسبی را در اختیار دارد. کتاب‌های نوشته‌شده به زبان انگلیسی، فرانسوی و سایر زبان‌هایی که در کانادا به آن زبان‌ها آثاری چاپ و منتشر می‌شود؛ کتاب‌هایی که در خارج از کانادا به وسیله کانادایی‌ها نوشته یا تصویب شده (موسوم به کانادایان)؛ کتاب‌های منتشر شده در خارج از کشور درباره کانادا؛ و نیز از قرن نوزدهم تا زمان حاضر در این مجموعه جای دارد. علاوه بر این، مجموعه‌ای از کتاب‌های برگزیده کودکان که نویسندگان آن کانادایی نیستند نیز در این مجموعه نگهداری می‌شود.

همچنین ارائه خدمات مشورتی، مرجع و کتابشناسی و پاسخگویی به پرسش‌های مراجعان حضوری، تلفنی، و الکترونیکی برعهده این بخش است. کتابخانه ملی کانادا افزون بر این، در خصوص موضوع‌های تخصصی ادبیات کودکان کانادا، محصولات و خدمات الکترونیکی را نیز فراهم کرده است و آنها را گسترش می‌بخشد (اندرسن^۲، ۱۹۹۳).

کتابخانه ملی مصر^۳ در ساختمان بزرگ هفت طبقه دارای قسمت‌های مختلف فنی از قبیل بخش‌های فراهم‌آوری، فهرستنویسی، قرائت‌خانه، امانت، رایانه، کتابشناسی، ویرایش و چاپ نسخه‌های خطی عربی، مرکز مدارک و تاریخ معاصر مصر است و فقط بخشی کوچک را به مرکز سندپردازی و پژوهش ادبیات کودکان اختصاص داده است (خانی‌پور، ۱۳۸۵). در کتابخانه ملی تانزانیا بخش مستقلی به نام کتابخانه کودکان و نوجوانان وجود ندارد، اما به کتابخانه‌های آموزشی و مدرسه‌ای خدمات مشاوره ارائه می‌دهند (کانگامنو^۴، ۲۰۰۴).

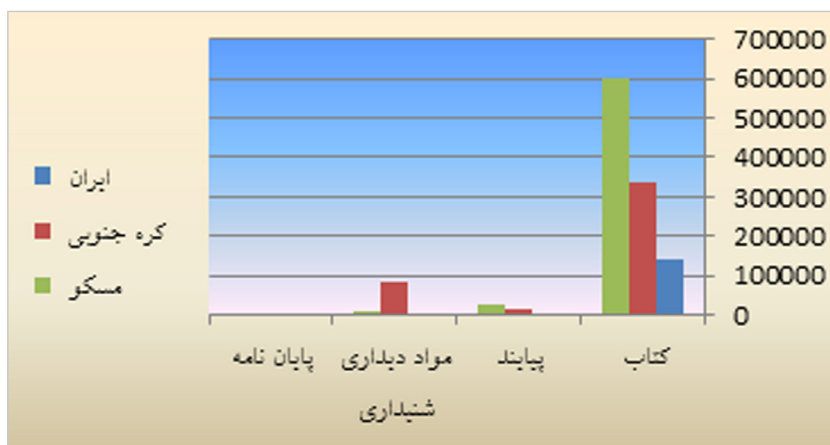
1. Library and Archives Canada
2. Anderson
3. Egyptian National Library and Archives
4. Kaungamno

در ادامه، سه کتابخانه کودک و نوجوان کتابخانه ملی ایران، کتابخانه ملی کره جنوبی، کتابخانه ملی مسکو که در وضعیت مشابهی قرار دارند، از لحاظ منابع کتابخانه‌ای، فراهم‌آوری و گسترش مجموعه، سازماندهی منابع، خدمات‌رسانی، ساختمان و تجهیزات، و نحوه اداره کتابخانه مقایسه می‌شوند.

۲. گام دوم: مقایسه کتابخانه‌های مشابه در سطح بین‌المللی

• منابع کتابخانه‌ای

نمودار ۱ تعداد منابع و انواع آن را در سه کشور مورد بررسی را نشان می‌دهد.

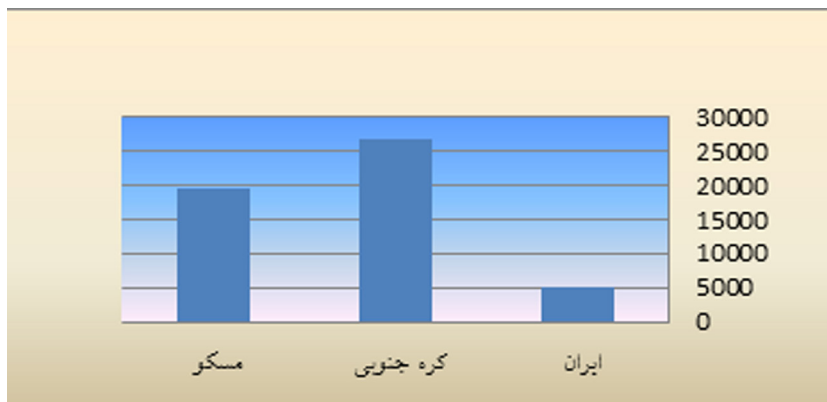

نمودار ۱. وضعیت کتابخانه‌های مورد بررسی به تفکیک نوع و تعداد منابع

همان‌طور که نمودار نشان می‌دهد از لحاظ آماری، بیشترین تعداد کتاب مربوط به کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو (۶۰۰۰۰۰ نسخه) است. پس از آن، کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی با تعداد ۳۳۶۶۶۰ نسخه کتاب قرار دارد، و کمترین میزان مربوط به کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران با ۱۴۰۰۰۰ نسخه کتاب است. کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو از نظر نوع منابع ۲۶۷۶۰ نسخه پایاند دارد و پس از آن کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی با تعداد ۱۲۵۴۲ نسخه پایاند قرار دارد. کمترین میزان پایاندها مربوط به کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران با تعداد ۱۴۵۰ نسخه است.

از نظر منابع دیداری شنیداری، کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی دارای ۸۲۸۰ نسخه منابع دیداری و شنیداری است و پس از آن، کتابخانه کودک کتابخانه ملی مسکو با ۹۱۹۳ نسخه منابع دیداری و شنیداری قرار دارد و کمترین میزان منابع دیداری و شنیداری مربوط به کتابخانه کودک کتابخانه ملی ایران با تعداد ۳۱۴ نسخه است. با توجه به قدمت دو کتابخانه کره جنوبی و ایران که در یک راستا قرار دارند، کتابخانه کودک کتابخانه ملی ایران در سطح پایین‌تری قرار دارد. کتابخانه کودک کتابخانه ملی مسکو با توجه به قدمت بیشتری که دارد نسبت به کتابخانه کودک کتابخانه ملی کره جنوبی از نظر تعداد منابع دیداری و

شنیداری در سطح پایین تری قرار دارد. این نشان می‌دهد که کتابخانه ملی کودک و نوجوانان ملی مسکو اهمیت زیادی به منابع چاپی داده است و منابع بیشتری را نسبت به دو کشور دیگر جمع‌آوری کرده و اطلاع‌رسانی می‌کند. این تعداد نسبت به منابع کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران قابل قیاس نیست. همچنین تعداد نشریات چاپ‌شده که کتابخانه ملی کودک و نوجوان ملی مسکو جمع‌آوری کرده نسبت به دو کتابخانه دیگر قابل قیاس نیست. این آمار شاید بتواند نشان‌دهنده وجود تعداد زیاد نویسندگان کودک و نوجوان در این کشور باشد. در زمینه منابع دیداری و شنیداری، کتابخانه ملی کودک کره پیش‌تاز بوده و شاید نشان‌دهنده این است که نویسندگان و دست‌اندرکاران ادبیات کودک و نوجوانان آن کشور بر این باورند که منابع دیداری و شنیداری می‌تواند تأثیر بیشتری نسبت به منابع چاپی بر کودکان داشته باشد. از نظر تعداد پایان‌نامه در بین سه کتابخانه، فقط کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی ۸۶۱ نسخه پایان‌نامه جمع‌آوری کرده است.

نمودار ۲. وضعیت کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر منابع به زبان‌های دیگر

نمودار ۲ نشان‌دهنده تعداد منابع موجود به زبان‌های غیربومی در کتابخانه ملی کودک و نوجوان سه کشور (ایران، کره جنوبی، و مسکو) است. بیشترین تعداد در کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی (۲۶۹۰۰ عنوان) و پس از آن، در کتابخانه ملی کودک و نوجوان روسیه (۱۹۴۲۵ عنوان) به ۶۰ زبان است. کمترین تعداد در کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران (۴۹۵۰ عنوان) به ۳۳ زبان دنیا است. این داده‌ها نشان می‌دهد که مدیران کتابخانه‌های ملی سه کشور به گردآوری کتاب به زبان‌های دیگر اهمیت داده‌اند تا مراجعان غیربومی با ملیت‌ها و زبان‌های مختلف نیز بتوانند از منابع موجود استفاده کنند.

• فراهم‌آوری و گسترش مجموعه

جدول ۱. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر شیوه فراهم‌آوری

کشور	خرید	اهدا	مبادله	واسپاری
ایران	*	*	*	*
کره	*	*	*	*
مسکو	*	*	*	*

طبق داده‌های جدول ۱، در هر سه کتابخانه فراهم‌آوری منابع برای کتابخانه در جریان است و به فراهم‌آوری منابع در کتابخانه کودک مانند کتابخانه بزرگسالان اهمیت داده می‌شود. کتاب‌های هر سه کتابخانه کودک ۱۰۰ درصد از طریق خرید، مبادله، اهدا، و واسپاری صورت می‌گیرد بنابراین، فراهم‌آوری منابع در هر سه کتابخانه ملی روندی یکسان دارد.

• سازماندهی منابع

جدول ۲. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر شیوه سازماندهی منابع

کشور	رده‌بندی			نمایه‌سازی
	کنگره	دیویی	سایر	
ایران	*	*		*
کره جنوبی		*	KDC	*
مسکو		*	*	*

مطابق جدول ۲، از نظر شیوه رده‌بندی و طبقه‌بندی منابع، در کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران کتاب‌ها به دو روش دیویی و کنگره فهرست‌نویسی می‌شوند؛ به این علت که کتابخانه ملی ایران مسئول فهرست‌نویسی پیش از انتشار کشور است و همه کتابخانه‌های دیگر از طبقه‌بندی آن تبعیت می‌کنند. بنابراین، کتابخانه دو نوع رده‌بندی را انجام می‌دهد که هر کتابخانه بنا به نوع چیدمان کتاب‌ها بتواند از آن استفاده کند ضمن آنکه در کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران، کتاب‌های کودک براساس رده‌بندی دیویی و نوجوانان براساس کنگره چیده شده است. در کتابخانه کودک کره جنوبی رده‌بندی خاص و بومی به نام کی.دی.سی^۱ استفاده می‌شود. همچنین، برای رده‌بندی کتاب‌ها به زبانی غیر از کره‌ای از طبقه‌بندی دیویی

1. Korean Decimal Classification

استفاده می‌شود. کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو هم از رده‌بندی دیویی و هم نوعی رده‌بندی بومی خاص کشور خود استفاده می‌کند. بنابراین، می‌توان چنین گفت که از نظر رده‌بندی، کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران مطابق با استانداردهای جهانی است و این مزیتی برای این کتابخانه به‌شمار می‌رود، زیرا هرگاه بحث تبادل داده میان کتابخانه‌ها مطرح باشد از این منظر کتابخانه ملی از رده‌بندی استاندارد جهانی تبعیت کرده است.

• خدمات‌رسانی

جدول ۳ نشان‌دهنده خدمات عمومی است.

جدول ۳. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر میزان ارائه خدمات عمومی

خدمات کشور	اطلاع‌رسانی (تعداد در ماه)	مرجع (تعداد در ماه)	اسکن (چاپ) (تعداد در ماه)	زیراکس (کپی) (تعداد در ماه)
ایران	۱۷۶	۲۳۶	۳۴	۴۵
کره جنوبی	۷۵۹	۳۶۶	۹۵	۱۷۵
مسکو	۵۵۷	۴۰۱	۵۰	۱۵۰

در بین سه کتابخانه ملی کودک و نوجوان از نظر خدمات اطلاع‌رسانی، بیشترین خدمات مربوط به کره جنوبی (۷۵۹ مورد در ماه) است. پس از آن مسکو (۵۵۷ مورد در ماه) قرار دارد، و کمترین خدمات ارائه‌شده مربوط به کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران (۱۷۶ مورد در ماه) است. با توجه به اینکه قدمت کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره و ایران به یک اندازه است، اما از نظر خدمات اطلاع‌رسانی ایران در سطح پایین‌تری قرار دارد.

از نظر خدمات مرجع، کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران کمترین خدمات (۲۳۶ مورد در ماه) است و کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو بیشترین (۴۰۱ مورد در ماه) خدمات مرجع را ارائه می‌دهد. کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی با ۳۶۶ مورد در ماه پس از آن قرار دارد.

همچنین، مشاهده می‌شود با وجود یکسانی قدمت کتابخانه ملی کره و ایران، اما از نظر خدمات اسکن ایران در سطح پایین‌تری قرار دارد. این نشان می‌دهد که در کتابخانه ملی کره خدمات تکثیر بیشتری به کودکان ارائه داده‌اند و کودکان در کتابخانه ملی کودک کره جنوبی طالب خدمات بیشتری هستند.

جدول ۴. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر فعالیت‌ها و خدمات جانبی

کشور	کارگاه‌های آموزشی	نمایشگاه‌ها	قصه‌گویی	شعرخوانی	برگزاری مسابقات	سایر
ایران	*	----	*	-----	----	----
کره جنوبی	*	*	*	*	*	*
مسکو	*	*	*	*	*	*

طبق جدول ۴، فعالیت‌های جانبی کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران شامل برگزاری کارگاه، دوره‌های آموزشی، و قصه‌گویی است؛ در حالی که در کتابخانه ملی کره جنوبی و مسکو این فعالیت‌ها شامل برگزاری کارگاه‌ها، دوره‌های آموزشی، نمایشگاه‌ها، قصه‌گویی، شعرخوانی، و برگزاری مسابقه به صورت مستمر است. همچنین، این دو کتابخانه برنامه‌های دیگر از جمله برنامه‌های شناخت آداب و رسوم و فرهنگ را برگزار می‌کنند. بنابراین، می‌توان گفت که کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو و کره جنوبی تقریباً ۱۰۰ درصد برنامه‌های جانبی برای کودکان را دارا هستند. کتابخانه ملی کودک ایران ۳۳ درصد این نیازها را پاسخگو است.

جدول ۵. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر ارائه خدمات به گروه‌های مختلف کاربران در ماه

کشور	کودکان	نوجوانان	پژوهشگران	تصویرگران	والدین	مراکز فرهنگی و کتابخانه‌ها
ایران	۷۵	۹۵	۶۲	۴	----	۵۳
کره جنوبی	۴۴۵۲	۴۵۵۱	۶۶۳	---	----	---
مسکو	۰۰۰۳	۰۰۵۳	۰۰۵۲	۲۱	۰۰۱	۲۰۱

جدول ۵ نشان می‌دهد که از نظر ارائه خدمات به گروه‌های مختلف کاربران در بین سه کتابخانه، بیشترین ارائه خدمات مربوط به کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو، پس از آن کتابخانه ملی کودکان و نوجوان کره جنوبی و کمترین ارائه خدمات به کودکان مربوط به کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران (۵۷ نفر در ماه) است. از نظر ارائه خدمات به گروه نوجوانان، کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو در مرتبه نخست و کره جنوبی در مرتبه دوم قرار دارد؛ کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران در سطح پایین‌تری نسبت به دو کتابخانه دیگر است.

از نظر ارائه خدمات به پژوهشگران در بین سه کتابخانه، کتابخانه کودک مسکو بیشترین ارائه خدمات به پژوهشگر را در کارنامه خود دارد، بعد از مسکو کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی قرار دارد و کمترین ارائه خدمات به پژوهشگران مربوط به کتابخانه کودک و نوجوان ایران است.

از نظر ارائه خدمات به تصویرگران کتاب کودک، در کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی اطلاعاتی در این زمینه یافت نشد؛ اما کتابخانه کودک کتابخانه ملی مسکو در ارائه خدمات به گروه‌ها و دست‌اندرکاران ادبیات کودک نسبت به کتابخانه کودک کتابخانه ملی ایران موفق‌تر بوده است.

از نظر ارائه خدمات ارتباط با والدین، فقط کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو این‌گونه خدمات (۱۰۰ مورد) را در کارنامه فعالیت‌های خود دارد.

از نظر ارائه خدمات به کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی دیگر در بین سه کتابخانه، کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران در ماه حدوداً با ۳۵ کتابخانه و مرکز فرهنگی در ارتباط بوده و این رقم در کتابخانه ملی کودک و نوجوان روسیه ۳۹ مورد بوده است. کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی به این سؤال، پاسخی نداده است.

بنابراین، به‌طور کلی می‌توان گفت از نظر ارائه خدمات به گروه‌های مختلف کاربران، کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو ۱۰۰ درصد خدمات ارائه داده است. کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی ۵۰ درصد و کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران ۸۳ درصد خدمات ارائه می‌کند.

جدول ۶. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر خدمات الکترونیکی
(تعداد، نوع، میزان بازدید)

کشور	وبسایت	منابع دیجیتالی			کتابخانه دیجیتالی	تعداد بازدید
		کتاب الکترونیکی	مجله الکترونیکی	بازی‌های الکترونیکی		
ایران	*	۲۲۰۰	۱۵	---	*	۳۰۰۰
کره جنوبی	*	---	---	---	*	---
مسکو	*	۷۷۵۴۴		۲۰۰	*	۵۳۰۰۰۰

جدول ۶ نشان می‌دهد که از نظر خدمات الکترونیکی، هر سه کتابخانه کودک دارای وبسایت کتابخانه دیجیتالی هستند. از طریق کتابخانه دیجیتالی نیز خدمات‌رسانی می‌کنند و

این نشان‌دهنده اهمیت مطالعه در برنامه‌ریزی برای کودکان و نوجوانان هر سه کشور است. بیشترین میزان و نوع منابع دیجیتال در کتابخانه ملی کودکان مسکو، ۷۷۵۴۴ عنوان کتاب الکترونیکی و ۲۰۰ مورد بازی‌های فکری ذکر شده است. کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی به این سؤال پاسخی نداده است. میزان منابع در کتابخانه دیجیتالی کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران ۲۲۰۰ عنوان کتاب، ۱۵ عنوان نشریه، و ۵۰ قطعه عکس است. از نظر تعداد بازدید از کتابخانه دیجیتالی در این سه کتابخانه، بازدید از کتابخانه دیجیتالی کودک و نوجوان مسکو ۵۳۰۰۰۰ مورد در ماه و ایران ۳۰۰۰۰ مورد بوده است و این نشان می‌دهد که کتابخانه دیجیتال کودکان مسکو برای کودکان و نوجوانان شناخته شده است و همچنین کودکان و نوجوانان به راحتی به فناوری و استفاده از کامپیوتر مسلط هستند. کتابخانه کودک ملی کره جنوبی پاسخی به این سؤال نداده است. از نظر وب‌سایت، می‌توان گفت هر سه کتابخانه وب‌سایت مستقلی دارند و میزان مراجعه به وب‌سایت در کتابخانه ملی کودک و نوجوانان ایران ۵۰۰۰ مورد در ماه بوده است، اما دو کتابخانه کودک دیگر به این سؤال پاسخی داده نشده است.

جدول ۷. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر زمان ارائه خدمات

کشور	ساعت ارائه خدمات	میزان
ایران	۸ الی ۰۳:۴۱	ساعت (۶:۳۰)
کره جنوبی	۹ الی ۲۲	ساعت (۱۱)
مسکو	۰۱ الی ۹۱	ساعت (۹)

جدول ۷ نشان می‌دهد که از نظر زمانی بیشترین میزان زمان ارائه خدمات مربوط به کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی (۱۱ ساعت) است، در حالی که در کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو این زمان به ۹ ساعت می‌رسد. کمترین میزان ساعت به ایران (۶:۳۰ ساعت) اختصاص داشته است.

جدول ۸. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر میزان امانت منابع در ماه

کشور	کتاب	نشریه	مواد دیداری شنیداری	جمع/تعداد
ایران	۵۹۲	---	----	۲۹۵
کره جنوبی	۲۶۸۸	۰۱۲	۶۲۱۵۷	۸۴۰۰۹
مسکو	۰۰۰۰۲	۰۰۰۵	۹۶۵	۲۵۵۶۹

با وجود قدمت یکسان دو کتابخانه کره و ایران طبق جدول ۸ از نظر میزان امانت، ایران در سطح پایین تری قرار دارد. تعداد امانت منابع دیداری و شنیداری کتابخانه ملی کودکان کره جنوبی بیش از دو کتابخانه دیگر بوده است. بنابراین، می توان گفت به لحاظ آماری کتابخانه ملی کودکان مسکو و کره جنوبی ۱۰۰ درصد منابع کتابخانه ای را امانت می دهند. اما کتابخانه ملی کودک ایران فقط ۳۳ درصد از شکل های مختلف منابع، یعنی کتاب را امانت می دهد.

• ساختمان و تجهیزات

جدول ۹ نشان دهنده مساحت و طبقات هر سه کتابخانه و مقایسه میان آنهاست.

جدول ۹. مقایسه کتابخانه های مورد بررسی از نظر وسعت ساختمان

کشور	وسعت ساختمان	تعداد طبقات
ایران	۴۵۰	۲
کره جنوبی	۷۰۰۰	۴
مسکو	۱۰۰۰۰	۶

بیشترین مساحت و طبقات مربوط به کتابخانه ملی کودک مسکو (۱۰۰۰۰ مترمربع در ۶ طبقه) و کتابخانه ملی کودک کره جنوبی (۷۰۰۰ مترمربع در ۴ طبقه) است. کمترین مساحت به ایران (۴۵۰ مترمربع) اختصاص دارد.

جدول ۱۰. مقایسه کتابخانه های مورد بررسی از نظر موقعیت جغرافیایی و دسترسی پذیری

کشور	مرکز شهر	حومه	دسترسی آسان
ایران	*		*
کره جنوبی	*		*
مسکو	*		*

براساس داده های جدول ۱۰، وضعیت جغرافیایی و دسترسی پذیری سه کتابخانه به این صورت است که هر سه کتابخانه در مرکز شهر واقع شده اند و دسترسی به ایستگاه های مترو و اتوبوس دارند.

جدول ۱۱. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر رعایت ویژگی‌های داخلی ساختمان و تجهیزات مناسب با کودکان و نوجوانان

کشور	سیستم گرمایش و سرمایش	نور و روشنایی	رنگ و تزئینات	فضاهای تفکیک‌شده	رعایت تفاوت اندازه و نوع تجهیزات
ایران	*	*	*	---	*
کره جنوبی	*	*	*	*	*
مسکو	*	*	*	*	*

داده‌های جدول ۱۱ نشان می‌دهد که هر سه کتابخانه کودک مجهز به سیستم گرمایش و سرمایش است و از نظر روشنایی کتابخانه دارای نور کافی است. هر سه کتابخانه از نظر رنگ و تزئینات، دارای رنگ و تزئینات مخصوص برای کودکان و نوجوانان است. کتابخانه‌های ملی کودک در مسکو و کره جنوبی دارای فضای تفکیک‌شده و مستقل هستند، در حالی که کتابخانه ملی کودک ایران فضای تفکیک‌شده مستقلی ندارد و وابسته به ساختمان اصلی است و کودکان آزادی عمل کمتری نسبت به دو کتابخانه کودک دیگر دارند. زیرا سر و صدا و بازی و فعالیت‌های جانبی در کتابخانه کودک که مستقل و تفکیک‌شده نباشد ایجاد مزاحمت برای دیگر بخش‌ها می‌کند. جدول ۱۲، میزان توجه به فضاهای مورد نیاز کودکان و نوجوانان را در بین سه کتابخانه نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر تفکیک فضاهای مورد نیاز کودکان و نوجوانان

کشور	سالن مطالعه	سالن نمایش	سالن همایش	مرجع	کارگاه آموزشی	آرشیو	سرویس بهداشتی
ایران	*	---	---	*	----	*	*
کره جنوبی	*	*	*	*	*	*	*
مسکو	*	*	*	*	*	*	*

در کتابخانه کودک کتابخانه ملی ایران این فضاها شامل سالن مطالعه، بخش آرشیو، و سرویس بهداشتی است، در حالی که دو کتابخانه دیگر علاوه بر بخش‌های ذکر شده، سالن نمایش، سالن همایش، اتاق مرجع، اتاق گفتگو، کارگاه آموزشی، و اتاق چندرسانه‌ای نیز دارند. بنابراین، می‌توان گفت که دو کتابخانه کودک کتابخانه ملی مسکو و کره جنوبی ۱۰۰ درصد دارای بخش‌های مورد نیاز کتابخانه کودکان هستند و کتابخانه کودک کتابخانه ملی ایران ۵۷ درصد بخش‌های مورد نیاز را داراست.

• نحوه اداره کتابخانه‌های کودک و نوجوان

جدول ۱۳. مقایسه کتابخانه‌های مورد بررسی از نظر اداره کتابخانه کودک و نوجوان

کشور	اداره کتابخانه		بودجه		کارکنان	
	مستقل	وابسته	مستقل	وابسته	تعداد	رشته تحصیلات
ایران		*		*	۴	کتابداری کارشناسی ارشد و کارشناسی
کره جنوبی	*		*		۵۸	۳۲ نفر کتابداری کارشناسی
مسکو	*		*			

کتابخانه ملی کودک در مسکو و کره جنوبی به صورت مستقل اداره می‌شود، ولی از نظر اداری زیر نظر کتابخانه ملی است. اداره کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران وابسته به کتابخانه ملی است.

از نظر بودجه، دو کتابخانه ملی کودک مسکو و کره جنوبی دارای بودجه مستقلی هستند و شاید این یکی از دلایل مهم برای مجموعه‌سازی و گردآوری و ارائه خدمات بیشتر به مراجعان کودک و نوجوان بوده است، در حالی که کتابخانه ملی کودک ایران بودجه مستقلی ندارد و بودجه آن وابسته به بودجه کل کتابخانه ملی ایران است و آزادی عمل کمتری در تهیه منابع و خدمات دارد.

از نظر تعداد کارکنان و رشته تحصیلی در سه کتابخانه مورد بحث، ایران ۴ نفر کارمند با تحصیلات کتابداری و کره جنوبی ۵۸ نفر کارمند دارد که ۳۲ نفر از آنها دارای تحصیلات کتابداری و بقیه غیر کتابدار هستند. کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو به این پرسش پاسخ نداده است.

بحث و نتیجه گیری

توجه به نیازهای خاص کودکان و نوجوانان: برخی رهنمودهای بین‌المللی در این زمینه بر حقوق کودکان در جهت رشد و توسعه قابلیت‌ها و توانمندی‌های او؛ حق دسترسی آزاد و رایگان به منابع، اطلاعات، برنامه‌ها و دیگر شرایط به‌طور برابر، صرف نظر از نژاد، جنس، زمینه‌ها، و سوابق مذهبی ملی (ملیت)، فرهنگی، زبان، وضعیت اجتماعی، مهارت‌ها و توانایی‌های شخصی (ایفلا، ۲۰۰۸) تأکید خاص داشته است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که خوشبختانه کتابخانه‌های مورد بررسی این رهنمود را مورد توجه قرار داده و در جهت رشد و توسعه گام برداشته‌اند.

منابع: داشتن طیف وسیعی از مواد مناسب توسعه‌محور در همه انواع مختلف. مواد چاپی (کتاب، نشریات ادواری، مجلات، گاهنامه و غیره)، نشریات، نقاشی و کارتون، کتابچه‌ها، رسانه‌های دیداری و شنیداری (لوح فشرده و نوار کاست) اسباب بازی‌ها، بازی‌های آموزشی، رایانه و نرم‌افزار، ارتباطات (وسایل ارتباط جمعی، اینترنت، و شبکه‌های ملی و فراملی) از جمله منابع مورد نیاز کودک و نوجوان است که باید کتابخانه‌های ذیربط به تأمین آنها توجه خاص داشته باشند.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که هر سه کشور در کتابخانه‌های ملی کودک و نوجوان خود از نظر تنوع مواد کتابخانه‌ای به همه مواد کتابی و غیرکتابی توجه داشته‌اند، اما به لحاظ تعداد با یکدیگر متفاوت هستند؛ به گونه‌ای که کمترین میزان به کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران تعلق دارد. از نظر منابع دیداری شنیداری نیز بیشترین تعداد مربوط به کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی و کتابخانه ملی کودک مسکو و کمترین میزان به کتابخانه ملی کودک ایران تعلق دارد (حدود ۳۰ برابر کمتر). با توجه به قدمت دو کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی و ایران که در یک سال افتتاح شده‌اند، کتابخانه ملی ایران در سطح بسیار پایینی قرار دارد. همچنین، تعداد نشریاتی که کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو در بر دارد نسبت به دو کتابخانه دیگر قابل قیاس نیست. این نشان می‌دهد که شاید مسکو اهمیت بیشتری برای منابع چاپی قائل باشد یا شاید نویسندگان کودک و نوجوان در این کشور دارای فعالیت بیشتری هستند. در زمینه منابع دیداری و شنیداری وضع متفاوت است و کره جنوبی در این زمینه پیشتاز بوده است. شاید یکی از دلایل این امر پیشرفت یا توسعه در زمینه بهره‌برداری از فناوری‌های نوین باشد. دلیل دیگر این امر را می‌توان تأثیر بهتر منابع دیداری - شنیداری در آموزش و پرورش کودکان دانست که کره جنوبی به این امر وقوف بیشتری داشته است. از نظر منابع غیر کتابی دیگر مثل پایان‌نامه‌ها مشاهده گردید که فقط در کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی منابع پایان‌نامه‌ای نگهداری می‌شود و با آن اطلاع‌رسانی می‌کند.

همچنین بیشترین تعداد منابع به زبان‌های غیربومی در کتابخانه ملی کودک و نوجوان کره جنوبی و کمترین تعداد در کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران مشاهده شده است. این نشان می‌دهد که گرچه مدیران کتابخانه‌های مورد مطالعه در سه کشور به زبان‌های غیربومی اهمیت داده‌اند، اما کتابخانه ملی ایران در این زمینه توجه کمتری داشته است. در حالی که کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد نیز تأکید داشته است حق دسترسی رایگان به منابع صرف نظر از زبان و ملیت برای مراجعان به کتابخانه‌های کودک و نوجوان امری ضروری است.

سازمان‌های فعال در حوزه کودکان و نوجوانان همواره بر ارائه خدمات زیر تأکید ورزیده‌اند:

- خدمات کتابخانه به کودکان باید همانند خدمات بزرگسالان مهم و برجسته و برابر و مساوی در نظر گرفته شود؛
- کتابخانه کودکان باید نیازهای اطلاع‌رسانی، فرهنگی، و سرگرمی کودکان را برطرف نماید (رفع نیازهای خاص)؛
- امانت‌دهی طیف وسیعی از منابع کتابخانه‌ای (کتاب، لوح فشرده، نوار کاست، مجله و ...)

- ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و منابع مرجع؛
- ارائه آموزش در مهارت‌های استفاده از کتابخانه و سوادآموزی و اطلاع‌رسانی؛
- کتابخانه کودک و نوجوان مسئولیتی خاص در حمایت از فرایندهای یادگیری و ارتقا مطالعه دارند؛
- کتابخانه‌های کودک و نوجوان باید وقایع و فعالیت‌های خاص از قبیل قصه‌گویی و دیگر فعالیت‌های مرتبط با خدمات و منابع کتابخانه را فراهم نمایند؛
- ارائه برنامه‌های خلاق؛ و
- آموزش والدین و سرپرستان.

اما یافته‌ها نشان داد گرچه همه کتابخانه‌های مورد بررسی انواع خدمات عمومی شامل اطلاع‌رسانی، خدمات مرجع، تهیه اسکن، و زیراکس را انجام می‌دهند؛ بیشترین خدمات اطلاع‌رسانی مربوط به کره جنوبی (۷۵۹ مورد در ماه)، کمترین مربوط به ایران با ۱۷۶ مورد در ماه بوده است. همچنین در خدمات مرجع بیشترین خدمت مربوط به مسکو (۴۰۱ مورد) و کمترین خدمات مرجع مربوط به ایران با ۲۳۶ مورد بوده است.

به عبارت دیگر، در انواع خدمات عمومی، کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران نسبت به کتابخانه‌های مشابه در سطح پایین تری قرار دارد، در حالی که یکی از رهنمودهای اصلی ایفلا

ارائه خدمات عمومی باکیفیت به کاربران کودک و نوجوان ذکر شده است. در بخش فعالیت‌های جنبی از قبیل برگزاری کارگاه، دوره‌های آموزشی قصه‌گویی، برگزاری مسابقات، نمایشگاه‌ها و مانند آن مسکو و کره جنوبی تقریباً ۱۰۰ درصد برنامه‌های جانبی توصیه‌شده را برای کودکان و نوجوانان خود مهیا کرده‌اند. کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران فقط ۳۳ درصد این برنامه‌ها را داراست.

از نظر تنوع گروه‌های مختلف کاربری (کودکان، نوجوانان، پژوهشگران، تصویرگران، والدین و سازمان‌ها و مراکز فرهنگی) مسکو در مقام نخست (۱۰۰ درصد گروه‌های کاربری پیش‌بینی‌شده را داراست) و کره جنوبی (۵۰ درصد) در پایین‌ترین مرتبه قرار دارد. ایران از این منظر، در مرتبه دوم قرار گرفته است (۸۳ درصد کاربران پیش‌بینی‌شده را پاسخگوست). اما با وجود این تنوع کاربری از نظر خدمت‌دهی به جامعه کاربران، مسکو مقام اول و بعد از آن کره جنوبی و سپس ایران قرار دارد. در این راستا، مسکو بیشترین خدمات خود را به نوجوانان (۳۵۰۰) و کمترین را به تصویرگران (۱۲) اختصاص داده است. کره جنوبی بیشترین را به کودکان (۲۵۴۴) و کمترین را به پژوهشگران (۳۶۶) و ایران بیشترین را به نوجوانان (۹۵) و کمترین را به تصویرگران کتاب کودک اختصاص داده است.

این امر شاید نشان‌دهنده آن باشد که هر سه کتابخانه وجه همت اصلی خود و فعالیت‌هایشان را بر مبنای کودک و نوجوان بنا نهاده‌اند و گروه‌های دیگر کاربر در مرتبه‌های بعدی اهمیت قرار دارند. شاید این نکته نیز مطرح باشد که منابع کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های مورد بررسی بیشتر به گروه کودکان و نوجوانان اختصاص دارد تا بزرگسالانی که قصد پژوهش در زمینه کودکان و نوجوانان را دارند. به بیان دیگر، شاید بتوان گفت که منابع پژوهشی کودک و نوجوان در کتابخانه‌های مورد بررسی ضعیف‌تر از منابع دیگر است. کتابخانه‌های مورد بررسی در هر سه کشور دارای خدمات الکترونیکی، وب‌سایت، و کتابخانه دیجیتال هستند که نشان‌دهنده میزان نفوذ فناوری در این کتابخانه‌هاست. بیشترین منابع دیجیتالی و بیشترین بازدید از کتابخانه دیجیتالی نیز به مسکو و کمترین آن به ایران اختصاص دارد. در این زمینه، کتابخانه ملی کودک و نوجوان مسکو، حتی توانسته است بازی‌های فکری را نیز به صورت برخط در اختیار کاربران خود قرار دهد.

این نکته شاید حاکی از آن باشد که با وجود اینکه فناوری در هر سه کشور نفوذ یافته است، اما کودکان و نوجوانان ایران هنوز چندان به استفاده از این گونه خدمات ترغیب نشده یا مهارت‌های استفاده از آن را کسب نکرده‌اند. از سوی دیگر، شاید ویگاه کتابخانه دیجیتالی ایران، جذابیت‌های لازم برای آنان فراهم نکرده باشد.

بیشترین زمان ارائه خدمات حضوری به کودکان و نوجوانان به کره جنوبی (۱۱ ساعت

در طول شبانه روز) و کمترین به ایران با حدود ۶ ساعت در شبانه روز اختصاص دارد. بدین معنی که ایران صرفاً در طول ساعت رسمی کاری ارائه خدمات دارد، در حالی که دانش آموزان نیز در همین ساعات رسمی به تحصیل مشغولند و کمتر می‌توانند به کتابخانه مراجعه کنند

از نظر نوع منابع، کره جنوبی و مسکو هر دو نوع مواد کتابی و غیرکتابی را امانت می‌دهند، اما کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران امانت‌دهی را انحصاراً به کتاب و با ۲۹۵ امانت در ماه اختصاص داده است.

مدیریت: مدیریت در فرآیند برنامه‌ریزی برای کتابخانه‌های کودک و نوجوان دخیل بوده و سبب آگاهی و حمایت از خدمات مرتبط می‌شود. بدین لحاظ، مجامع علمی بین‌المللی در زمینه کودکان از جمله فدراسیون بین‌المللی انجمن‌های کتابداری اطلاعات و داده‌های عملکردی معتبر و پویا را به‌عنوان یک ابزار ضروری جهت سنجش و ارزیابی و ارتقا و بهبود کتابخانه‌های کودک و نوجوان می‌داند و داشتن امکانات و مهارت‌های زیر را امری اساسی تلقی می‌کند:

- داشتن مهارت‌های برنامه‌ریزی، مدیریت، و ارزشیابی؛

- داشتن منابع انسانی مشتاق، علاقه‌مند و آگاه به امور هنری، ادبی، و فرهنگی کودک

و نوجوان؛

- وجود کارکنان و کتابداران براساس معیارهای شایستگی، صلاحیت، و استانداردها؛ و

- داشتن بودجه‌ای که بتواند کیفیت مواد و خدمات را حفظ و ارتقا دهد (ایفلا، ۲۰۰۸).

با توجه به یافته‌های پژوهش مشخص گردید که کتابخانه ملی کودک و نوجوان در دو کشور مسکو و کره جنوبی به‌صورت مستقل اداره می‌شود و بودجه‌ای مستقل در اختیار دارد. این عامل می‌تواند یکی از دلایل مهم برای مجموعه‌سازی و گردآوری و ارائه خدمات بیشتر به مراجعان تلقی گردد. در حالی که کتابخانه ملی کودک و نوجوان ایران از تمام لحاظ وابسته به کتابخانه ملی است و به‌لحاظ مالی آزادی عمل کمتری در تهیه منابع و خدمات دارد.

از نظر وضعیت کارکنان، کتابخانه ملی کودک و نوجوان در کره جنوبی ۵۸ نفر کارمند دارد که ۳۲ نفر آنها دارای تحصیلات کتابداری و بقیه در حوزه فناوری و برنامه‌ریزی تخصص داشته‌اند. در ایران ۴ نفر کارمند با تحصیلات کتابداری در کتابخانه ملی کودک و نوجوان فعالیت دارند. نکته قابل ذکر آنکه کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران فاقد مدیریت مستقل است و تحت نظارت اداره کل اطلاع‌رسانی و گروه خدمات ویژه فعالیت می‌کند.

فضا و وسایل و تجهیزات: اغلب در رهنمودهای بین‌المللی توصیه می‌گردد که کتابخانه باید به‌عنوان محیطی دلگرم‌کننده، زیبا، جذاب، صلح‌آمیز، خوشایند، و هیجان‌انگیز تلقی شود:
- خدمات مربوط به کودکان نیازمند وجود یک فضای کتابخانه‌ای خاص است که به آسانی قابل دسترس باشد؛

- خدمات مربوط به کودکان نیازمند وجود یک فضای کتابخانه‌ای خاص است که اهمیت و رسمیت آن به اثبات رسیده باشد؛

- خدمات مربوط به کودکان نیازمند مبلمان، تزئینات، و رنگ‌آمیزی خاص است و باید از دیگر بخش‌های کتابخانه متمایز باشد؛

- کتابخانه باید فضایی عمومی برای ملاقات کودکان با یکدیگر باشد و سایر افراد را مورد توجه قرار دهد؛

- وسایل و تجهیزات متناسب با سن و قد و نیازمندی‌های فیزیکی در اختیار کودکان قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بیشترین مساحت و طبقات ساختمانی کتابخانه کودک و نوجوان به مسکو (۱۰۰۰۰ مترمربع در ۶ طبقه) و کمترین به ایران (۵۴۰ مترمربع در ۲ طبقه) اختصاص دارد. هر سه کتابخانه در مرکز شهر و قابل دسترس به ایستگاه‌های مترو و اتوبوس هستند. از نظر ویژگی‌های ساختمانی (سیستم گرمایش و سرمایش، نور و روشنایی، رنگ و تزئینات، فضاهای تفکیک‌شده، و رعایت تفاوت اندازه و نوع تجهیزات) تقریباً هر سه کشور به رهنمودهای ایفلا نزدیک هستند، با این تفاوت که در دو کشور مسکو و کره جنوبی کتابخانه ملی کودک و نوجوان دارای فضای تفکیک‌شده و مستقل است در حالی که در ایران کتابخانه ملی کودک و نوجوان وابسته به ساختمان اصلی است. بنابراین، کودکان و نوجوانان آزادی عمل کمتری دارند، زیرا با کوچک‌ترین سروصدا و بازی و فعالیت‌های جانبی برای سایر بخش‌های کتابخانه ملی مزاحمت ایجاد می‌کند.

از نظر فضاهای مورد نیاز کودک و نوجوان که به‌طور معمول وجود آنها لازم و ضروری است (از قبیل سالن مطالعه، سالن نمایش، همایش، مرجع، کارگاه آموزش، آرشیو، اتاق چندرسانه‌ای، اتاق گفتگو، و سرویس‌های بهداشتی) در دو کتابخانه کودک و نوجوان کشورهای مسکو و کره جنوبی همه این بخش‌ها و فضاهای تدارک دیده شده است، اما در ایران کتابخانه ملی کودک و نوجوان فاقد اتاق گفتگو، چندرسانه‌ای، همایش، نمایش، و کارگاه آموزشی است. این مطالب را می‌توان چنین تبیین نمود که شاید هنگام ساختن بنای کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران به نیازهای اصلی و اساسی این قشر توجه نشده باشد و بعدها قسمتی از ساختمان را برای این منظور در نظر گرفته‌اند که فاقد ویژگی‌های لازم است.

از سوی دیگر، با توجه به اینکه وجود منابع غیرکتابی و نیز میزان استفاده از منابع دیداری شنیداری در ایران در پایین‌ترین سطح قرار داشت شاید بتوان گفت که یکی از دلایل عدم استفاده یا پایین بودن میزان آن، نداشتن فضای مناسب برای استفاده از آنها باشد. از سوی دیگر، در ایران، کتابخانه ملی کودک و نوجوان بیشتر به حفظ و نگهداری میراث مکتوب اختصاص دارد تا اینکه بخواهد به‌طور واقعی به خدمات‌دهی بیاندیشد.

راهکارهای عملی برای بهبود کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران

بر پایه اطلاعات گردآمده از سه کتابخانه و مقایسه آنها، موارد زیر برای بهبود شرایط کتابخانه کودکان و نوجوانان کتابخانه ملی ایران پیشنهاد می‌شود:

- **منابع:** اجرایی کردن قانون واسپاری برای منابع الکترونیکی کودک و نوجوان با توجه به گسترش محمل‌های نوین اطلاعاتی نظیر منابع الکترونیکی، منابع سه‌بعدی، اینترنتی و غیره. در صورت عدم اتخاذ سیاستی مناسب جهت فراهم‌آوری، حفظ و نگهداری، و مدیریت آن بخش عظیمی از محتوای اطلاعاتی کشور از بین خواهد رفت. با توجه به اهمیت این‌گونه منابع، کتابخانه ملی ایران باید قانون واسپاری منابع الکترونیکی برای کودکان را نیز به‌صورت عملیاتی درآورد تا به وظیفه اصلی خود که فراهم‌آوری و حفظ و نگهداری کلیه آثار مکتوب و غیرمکتوب است عمل نماید تا مانند دو کتابخانه مسکو و کره جنوبی از نظر فراهم‌آوری منابع موفق باشد.
- **خدمات:** به ارائه خدمات عضویت، امانت، و برگزاری فعالیت‌های جانبی نظیر برگزاری کارگاه‌های آموزشی، برگزاری نمایش، و برگزاری مسابقات که جزو استانداردهای ایفلا نیز قلمداد شده است توجه بیشتری شود. همچنین پیشنهاد می‌گردد که زمان ارائه خدمات به کودکان و نوجوانان بازنگری گردد تا کودکان و نوجوانان بتوانند در اوقات فراغت خود از خدمات کتابخانه بهره‌مند شوند.
- **ساختمان:** پیشنهاد می‌شود که در کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران فضای مناسب‌تری در اختیار کتابخانه کودک و نوجوان قرار گیرد که هم به استقلال دو بخش کودک و نوجوان اندیشیده شود و هم از بخش‌های دیگر کتابخانه متمایز گردد، به‌طوری که هیچ‌یک از بخش‌ها مزاحمتی برای دیگری فراهم نکند. همچنین پیشنهاد می‌گردد که اتاق گفتگو، اتاق منابع چندرسانه‌ای، و محل برگزاری نمایش و همایش برای کتابخانه کودکان و نوجوانان ایران طراحی گردد.
- **مدیریت:** در تاریخچه و برنامه‌های کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران عنصر خط‌مشی مدون و استراتژی بلندمدت به‌چشم نمی‌خورد و این مشکل از زمان تأسیس آن به‌وجود

آمده و تاکنون ادامه داشته است. بنابراین، تدوین خط‌مشی مکتوب برای کتابخانه کودک و نوجوان می‌تواند راهگشا باشد.

- **بودجه:** وابسته بودن کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران از نظر اداری و مالی محدودیت‌هایی از نظر ارائه خدمات و گسترش مجموعه در راستای پیشبرد اهداف مورد نظر رهنمودهای ایفلا ایجاد خواهد کرد، بنابراین پیشنهاد می‌شود در ساختار تشکیلاتی و بودجه‌بندی کتابخانه ملی به این امر مهم توجه شود.
- پیشنهاد می‌شود که در به‌کارگیری و استخدام کتابدار کودک، نیروی متخصص، و آموزش ضمن خدمت با توجه به اهداف و وظایف این‌گونه کتابخانه‌ها توجه بیشتری مبذول گردد.

مآخذ

- توکلی، مریم (۱۳۸۸). بررسی ارائه خدمات عمومی به کودکان مقطع دبستان در کتابخانه‌های آموزشی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.
- خانی‌پور، رضا (۱۳۸۵). کتابخانه و آرشیو ملی مصر. در *دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی* (جلد ۲، ص ۱۴۳۶-۱۴۳۷). تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- عباسی هرمزی، سوسن (۱۳۸۳). کانون‌های ایجاد‌انگیزه کتابخوانی در کودکان. *فصلنامه پیام کتابخانه* ۱۴ (۱ و ۲)، ۶۷-۷۲.
- گلچین، مرضیه (۱۳۸۲). بررسی وضعیت مجموعه‌سازی کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان با توجه به نیازهای مطالعاتی کودکان و نوجوانان در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.
- محمدرضایی بیدگلی، زهره (۱۳۸۷). خدمات کتابخانه‌های کودکان. *ماهنامه ارتباط علمی*، ۱۰ (۱-۱۱).
- نشاط، نرگس؛ حرّی، عباس (۱۳۸۳). *کتابخانه‌های آموزشی در مدرسه کتابخانه‌مدار*. تهران: شبکه کتاب.
- Anderson, B. L. (1993). Canadian Libraries. In *World Encyclopedia Library and Information Services* (3 Ed.). (pp. 165-175). Chicago: American Library Association.
- International Federation of Library Associations and Institutions. Division III. – Libraries Serving the General Public, and coordinated by the Libraries for Children and Young Adults Section (2008). *Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers*. Retrieved from <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf>
- Kaunganno, E. E. (1993). Tanzania Libraries. In *World encyclopedia library and information services* (3 Ed.). (pp. 812-813). Chicago: American Library Association.

استناد به این مقاله:

منجمی، لیلا؛ نشاط، نرگس (۱۳۹۵). کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران: بایدها و نبایدها (مقایسه‌ای بین‌المللی). *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۷ (۱)، ۱۶۳-۱۸۴.